

4. Kovalenko, O.V., Kyrychenko, A.V. (2023). «Transformations of global logistics food chains in conditions of war in Ukraine». *Prodovol'chi resursy*. Issue 11(20). pp. 211-220. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2023-20-20>.
5. Kryshchal, H. (2023). «The role of logistics in the development of agriculture in Ukraine in conditions of war». *Nauka ta innovatsii*. Issue 19 (2). pp. 73-82. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine19.02.073>.
6. Nitsenko, V., Kotenko, S., Hanzhurenko, I., Mardani, A., Stashkevych, I., Karakaj, M. (2020). «Mathematical modeling of multimodal transportation risks». *Dosialnennia v intelektual'nykh systemakh ta obchysluval'niy tekhnitsi*. Vol. 978. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-36056-6_41.
7. Palapa, N.V. (2024). «The development of livestock farming is an integral part of the balanced development of Ukrainian villages and food security of the country». *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*. № 2. pp. 32-41. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2024.309920>.
8. Samojlenko, B.V., Pavlov, K.V., Ustik, T.V., Bortnyk, A.V., Hupalo, V.V. (2024). «Peculiarities of international logistics of agricultural products under conditions of a war economy». *Enerhozberezhennia. Enerhetyka. Enerhoaudyt*. № 11 (202). pp. 109-121. DOI: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2024.11.08>.

Abstract.

Voloshchuk M., Kalchenko M. Models of restoration of transport and logistics infrastructure for the development of livestock farming in the deoccupied territories.

The study found that restoring transport and logistics infrastructure is a key factor in the development of livestock farming in post-war conditions. An understanding emerged that effective logistics not only ensures the stability of production processes but also increases the country's food security. The feasibility of using phased recovery models, which include emergency measures, restoration of basic infrastructure, clustering, and integration into national and international markets, was substantiated. The differences in modeling approaches between deoccupied and conventional territories, driven by varying levels of risk, resource provision, and strategic goals, were analyzed. Comparative analysis showed that modeling the restoration of transport and logistics infrastructure for the development of livestock farming significantly depends on the type of territory. In the deoccupied lands, the priorities are the rapid restoration of critical facilities, ensuring transportation safety, and socio-economic support for local communities. In stable regions, the emphasis is on cost optimization, process digitalization, and long-term competitiveness. It was established that the criteria for the effectiveness of recovery differ in the deoccupied areas, security and adaptive ones prevail, in the usual ones - innovative and strategic ones. Therefore, each type of territory requires its own recovery model, oriented to real needs and development opportunities. Also, the criteria for assessing logistics recovery effectiveness are systematized, with economic feasibility, implementation speed, environmental sustainability, social impact, and reliability highlighted. It is confirmed that the development of livestock farming largely depends on the level of organization of transport and warehouse processes.

Keywords: development, livestock, restoration, transport and logistics infrastructure, regional development, deoccupied territory, model, environmental sustainability.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2025 р.

Бібліографічний опис статті:

Волющук М.В., Кальченко М.М. Моделі відновлення транспортно-логістичної інфраструктури для розвитку тваринництва на деокупованих територіях. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2025. № 5. С. 55-58.

Voloshchuk M., Kalchenko M. Models of restoration of transport and logistics infrastructure for the development of livestock farming in the deoccupied territories. *Actual problems of innovative economy and law*. 2025. No. 5, pp. 55-58.

УДК 330.46:339; JEL classification: Q12, C43, L25

DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-5-13>

КАЛІНІЧЕНКО Сергій Миколайович, к.е.н., доцент, заступник генерального директора з міжнародного співробітництва, інновацій та розвитку, ДНП «Центр Тестування» МОЗ України, <https://orcid.org/0000-0003-3958-4763>

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Калініченко С. М. Структурно-динамічні тенденції економічної ефективності виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств.

У статті здійснено комплексне дослідження динаміки економічної ефективності виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств України у 2021–2024 рр. Визначено вплив макроекономічних шоків, воєнних дій та порушень логістичних ланцюгів на результативність господарювання. Метою дослідження є розкриття структурно-динамічних тенденцій розвитку аграрного сектору та виявлення ключових чинників його адаптації в умовах нестабільного середовища. У роботі використано методи системного аналізу, порівняльної динаміки, структурного моделювання та аналітичної інтерпретації статистичних даних. Показано, що ефективність аграрних підприємств формується під впливом розміру виробництва, рівня спеціалізації та диверсифікації ринків збуту. Встановлено, що цифровізація управлінських процесів та використання аналітичних платформ сприяють підвищенню гнучкості й результативності господарської діяльності. Запропоновано методичний підхід до інтегральної оцінки ефективності, що поєднує ресурсно-виробничі та комерційно-логістичні компоненти. Отримані результати мають практичне значення для удосконалення стратегій розвитку аграрного бізнесу, підвищення конкурентоспроможності підприємств і формування сучасних моделей управління в умовах цифрової трансформації та глобальної економічної турбулентності.

Ключові слова: ефективність, пронози, розвиток галузі, ресурси, зміни.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Аграрний сектор України протягом останніх років функціонує під значним впливом зовнішніх макроекономічних шоків, що утворило ситуацію глибокої економічної кризи. Така криза характеризується критичною незбалансованістю попиту та пропозиції, високою волатильністю цін на ключові ресурси та кінцеву продукцію, неможливістю точного прогнозування валютних курсів, а також суттєвими інфраструктурними та логістичними обмеженнями. В цих умовах необхідність аналізу ефективності виходить за рамки простої оцінки прибутковості і вимагає глибокого дослідження структурної стійкості підприємств.

Незважаючи на складність ситуації, аграрна галузь залишається одним із небагатьох секторів, що подає надії на отримання певних результатів та забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету. Актуальною є не тільки оцінка поточного стану, а й обґрунтування можливих прогнозів щодо розвитку сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика підвищення економічної ефективності аграрних підприємств і раціонального використання їх

ресурсного потенціалу перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Значний внесок у розробку теоретичних і методичних засад цієї тематики зробили В. Андрійчук, В. Гець, В. Зіновчук, Ю. Лупенко, Н. Мельник, Б. Пасхавер, В. Россоха, П. Саблук, Ю. Юрчишин, А. Ясько та інші науковці. Їхні дослідження стали підґрунтям для подальшого аналізу структурно-динамічних тенденцій ефективності виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах трансформації економіки.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розробку кількісних моделей оцінювання стійкості ефективності аграрних підприємств у режимі макроекономічної невизначеності, вивчення впливу цифрових платформ і технологій управління ланцюгами постачання на рівень комерційної прибутковості, оцінку структурних ефектів спеціалізації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – виявлення та наукове обґрунтування структурно-динамічних закономірностей формування економічної ефективності виробничо-

комерційної діяльності аграрних підприємств в умовах макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробничо-комерційна діяльність аграрного підприємства охоплює дві взаємопов'язані ланки: виробничу (виращування сільськогосподарської продукції, тваринництво, її первинна переробка) та комерційну (маркетинг, збут, логістика). Виробнича структура підприємства прямо впливає на успішність його комерційної діяльності. Зокрема, дослідження показують, що оптиміальна виробнича структура і чітко організовані маркетингові служби підвищують конкурентоспроможність продукції та загальну ефективність підприємства [4].

На сучасному аграрному підприємстві доцільно формувати інтегровану виробничо-маркетингову стратегію: створювати маркетингові підрозділи, що цілеспрямовано займаються реалізацією продукції, та визначати етапи розвитку збутової системи. При цьому досягаються довгострокові конкурентні переваги та узгоджуються обсяги і номенклатура виробництва із ринковими потребами.

Критеріями економічної ефективності аграрних підприємств є насамперед фінансово-економічні показники: обсяг валового та товарного виробництва, прибуток, рентабельність, собівартість продукції, а також продуктивність праці. Відповідно до класичних підходів, «основним критерієм ефективності аграрного сектору економіки є рівень забезпечення народногосподарських потреб у сільськогосподарській продукції».

На рівні окремого підприємства важливими є показники прибутковості (ROI), валові та чисті доходи, а також рівень рентабельності виробництва. Сьогодні до цих традиційних фінансових критеріїв додаються й критерії сталого розвитку: екологічні та соціальні чинники (оцінка еко-ефективності). Зокрема, наголошується на необхідності враховувати екологічні показники разом із економічними, оскільки еко-ефективність сприяє раціональному використанню природних ресурсів [5]. Для аналізу змін в ефективності особливу увагу звертають на динаміку ключових показників – витрат, прибутку і рентабельності. Вивчення того, як змінюються ці показники з часом, дозволяє оцінити вплив різних технологій і управлінських рішень на результати господарювання [14].

Структура аграрного сектору постійно змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. До загальносвітових тенденцій, що формують ці зміни, належать: укрупнення і консолідація господарств, зменшення прямих дотацій держави, розвиток ланцюгів доданої вартості в агровиробництві, лібералізація земельних відносин, інтенсивне впровадження нових технологій та IT-рішень, покращення доступу до фінансових ресурсів та кліматичні зміни [11]. Дослідження відзначають, що зростання середніх розмірів підприємств і поява вертикально інтегрованих компаній змінюють виробничу структуру регіонів; водночас зниження обсягів держпідтримки стимулює пошук альтернативних джерел доходів (інвестицій, кооперації). На рівні окремого підприємства структурні зміни визначаються кон'юнктурою ринку (попит на конкретні культури чи продукти), змінами у вартості ресурсів (енергоносії, насіння, добрива), а також власними стратегічними рішеннями менеджменту щодо спеціалізації чи диверсифікації виробництва. У комплексі, враховуючи усі чинники, аграрні підприємства можуть адаптувати структуру своєї діяльності для підвищення.

Для розуміння структурних змін, що відбулися в аграрному секторі, необхідно встановити референтний рівень ефективності, досягнутий у сприятливий періоди. За підсумками 2021 року рівень рентабельності всієї діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства становив 36,4% проти 13,6% у 2020 році. Це значення стало найвищим показником, зафіксованим з 2011 року [9].

Операційна ефективність того ж року також була винятково високою – 40,3% рентабельності за операційною діяльністю. Вказані значення демонструють максимальний внутрішній потенціал галузі за умови стабільної глобальної кон'юнктури та відсутності критичних інфраструктурних обмежень. Тобто підтверджується, що висока внутрішня ефективність може бути досягнута, однак її реалізація критично залежить від зовнішніх (переважно логістичних і цінових) факторів.

Після первинного шоку 2022 року, у 2023 році спостерігалася тенденція до покращення рівня рентабельності зернових та олійних культур. Однак, незважаючи на внутрішнє відновлення, низькі світові ціни виступили обмежуючим фактором, який не дозволив галузі досягти відчутної прибутковості [8].

За результатами аналізу тенденцій 2024 року підтвердилися попередні прогнози щодо зростання рівня рентабельності виробництва більшості зернових та олійних культур. Це зростання, однак, залишалося тісно пов'язаним зі стабілізацією безпекової ситуації та забезпеченням безперешкодного експорту морським транспортом. У структурі аграрного виробництва чітко простежується дивергенція культур: усі основні види олійних культур (зокрема соняшник і ріпак) продемонстрували позитивну динаміку прибутковості, тоді як пшениця залишалася лише помірно прибутковою, а виробництво кукурудзи та ячменю в окремих регіонах продовжувало бути збитковим [8].

Таке розходження результатів свідчить про високу стійкість високомаржинальних культур, насамперед олійних, оскільки їхня більша частка у вартості кінцевої продукції дозволяє ефективніше компенсувати значні логістичні витрати. У результаті спостерігається подальший структурний зсув у посівних площах на користь олійних культур, що відображає адаптацію аграрних підприємств до умов обмеженого експорту та підвищених ризиків зовнішньоекономічної діяльності.

На відміну від рослинництва, тваринництво продемонструвало більшу стійкість до глобальних експортних шоків, оскільки більша частина його продукції була прибутковою протягом усього 2023 року. [8].

На початку 2024 року прибутковість виробництва молока та м'яса птиці зроста порівняно із середнім показником за 2023 рік. Основним фактором цього зростання стало зниження цін на корми. Водночас, рентабельність яловичини та свинини навпаки зменшилася, що пояснюється переважно зниженням цін на м'ясо. Такий розвиток подій ілюструє важливу динамічну тенденцію: зниження ефективності зернового сектору (через низькі ціни) створює позитивний зовнішній ефект для тваринництва. Ця негативна кореляція між ефективністю субгалузей є ключовою особливістю у структурі АПК в умовах цінової кризи.

Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні традиційно відбувається переважно з використанням інтенсивних технологій. Це підтверджується часткою площ, на яких вносяться мінеральні добрива, що багаторазово перевищує площі внесення органічних добрив. Інтенсивний шлях має прямий вплив на структуру витрат [12].

У 2023 році добрива займали найбільшу частку в структурі витрат на гектар, коливаючись від 17% до 28%. Однак через високі ціни та необхідність збереження ліквідності підприємства були змушені вдаватися до вимушеної економії: норми внесення добрив у минулому році скоротилися в середньому на 49%. Крім того, господарства заощаджували під час виробництва зернових завдяки використанню посівного матеріалу власного виробництва та зменшенню застосування окремих інсектицидів і фунгіцидів.

Хоча різке скорочення норм внесення добрив та хімікатів є ефективним заходом антикризового управління матеріаломісткістю та дозволяє підвищити короткострокову фінансову ефективність, воно несе

довгостроковий структурний ризик. Така стратегія може призвести до зниження родючості ґрунтів і втрати частини продуктивного земельного потенціалу, що загрожувє майбутній структурній ефективності та стійкості виробництва [12].

Економічний аналіз підтверджує значний вплив розміру та спеціалізації на ефективність аграрного бізнесу. Найвищий рівень рентабельності, як правило, мають великі підприємства, що пов'язано з можливістю максимізувати економію від масштабу[1]. Спеціалізація великих агроформувань також є ключовою: у них найбільша питома вага припадає на високомаржинальні культури (соняшник і цукровий буряк). Натомість, зернові та зернобобові культури мають найменшу питому вагу у дрібних підприємствах. Проте, незважаючи на загальну перевагу великого масштабу, збільшення розмірів господарств не завжди є універсально ефективною стратегією розвитку. Характер спеціалізації має бути визначений з урахуванням зональних особливостей, насамперед, якості ґрунтів. Структурна ефективність досягається не просто завдяки фізичному розміру, а за рахунок оптимальної комбінації масштабу та спеціалізації на культурах, що вимагають інтенсивних технологій та забезпечують високу експортну маржу.

Перед ухваленням рішень щодо вибору та впровадження будь-якої технології у сільськогосподарське виробництво, необхідно провести ретельний аналіз на відповідність обраної технології стратегічним цілям підприємства, визначення її комерційної доцільності, а також оцінку готовності інфраструктури та виробничого капіталу[12]. При цьому зростає значущість нематеріальних активів (знань, цифрових навичок) та організаційної готовності, що є важливими структурними елементами для забезпечення стійкості інноваційного шляху розвитку.

Однією з найпозитивніших динамічних тенденцій 2023 року стало суттєве покращення комерційних умов. Порівняно з 2022 роком, логістичні витрати на експорт значно зменшилися: до портів Одеси – на 33 %, до порту Констанца через річкові порти Дунаю – на 40 %, а до портів Гданськ/Гдиня – на 42 %. Зниження транспортних витрат є потужним чинником підвищення кінцевої комерційної ефективності. В умовах низьких світових цін, заощадження на логістиці безпосередньо конвертуються у збільшену маржу виробника. У 2023 році головним драйвером зростання фінансової ефективності стало не збільшення врожайності чи зростання цін, а саме оптимізація комерційних ланцюгів та управління ризиками логістики. В умовах зовнішньої нестабільності комерційна діяльність починає випереджати виробничу діяльність за вагою у формуванні кінцевого фінансового результату підприємства.

Комерційний успіх підприємства тісно пов'язаний із загальною фінансовою стійкістю. Для оцінки фінансового «здоров'я» використовуються такі ключові критерії, як коефіцієнт швидкої ліквідності (який вимірює здатність підприємства вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання високоліквідними активами) та коефіцієнт фінансової автономії.

Ефективне управління матеріальними витратами впливає на ліквідність. Матеріаломісткість продукції (співвідношення матеріальних витрат до вартості валової продукції) є критичним показником для комерційного успіху; його зменшення є позитивною тенденцією. Здатність господарств використовувати посівний матеріал власного виробництва для зниження матеріальних витрат безпосередньо покращує ліквідність. Таке управління запасами та витратами забезпечує можливість вчасно погасити зобов'язання, що є необхідним в умовах непередбачуваності ринку та макроекономічної незбалансованості.

Цифрова трансформація визнається як вирішальний чинник підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України[7]. Вона є критичним

інструментом для модернізації аграрного сектору, підвищення його ефективності та зменшення негативного впливу на довкілля.

Сучасна наукова думка зосереджена на застосуванні передових технологій: штучного інтелекту (AI), машинного навчання (ML), великих даних (Big Data), інтернету речей (IoT), робототехніки та цифрових платформ. Інтеграція цих інструментів у бізнес-процеси аграрних підприємств спрямована на підвищення ефективності управління, покращення економічних показників і дотримання принципів сталого розвитку[6].

Точне землеробство (ТЗ) передбачає використання GPS, дронів, супутникових даних та інших інструментів для оптимізації управління сільськогосподарськими процесами[3]. Економічна вигода від впровадження ТЗ є реальною, хоча початкові інвестиційні бар'єри значні: загалом на старт може знадобитися 50–100\$ тисяч доларів[15].

Незважаючи на високу капіталомісткість, впровадження ТЗ є економічно доцільним у довгостроковій перспективі. Воно дозволяє раціоналізувати використання мінеральних добрив, які є найбільшою статтею витрат. Оптимізація норм внесення ресурсів, досягнута завдяки ТЗ, зменшує матеріаломісткість продукції. Технології стають ключовим стратегічним інструментом для подолання структурних проблем, пов'язаних з високими виробничими витратами та необхідністю економії ресурсів.

Перехід до цифрової економіки вимагає не лише технічної готовності, але й належного управління ризиками. Перед впровадженням будь-якої технології необхідним є аналіз її комерційної доцільності та відповідності стратегічним цілям підприємства, а також оцінка готовності інфраструктури.

Ефективність інноваційних процесів також залежить від регуляторного та інституційного середовища. Зокрема, питання регулювання діяльності інституційних інвесторів, які є потенційним джерелом довгострокового фінансування, має критичне значення[10]. Структурна трансформація ефективності шляхом цифровізації вимагає значних капіталовкладень. Наявність правових неузгодженостей щодо визначення кола суб'єктів, які можуть надавати фінансові послуги, та недостатня чіткість у визначенні механізмів державного регулювання є інституційними обмеженнями, які уповільнюють перехід аграрного сектору до високотехнологічної та сталої моделі розвитку[2].

Аналіз фінансового стану аграрних підприємств ускладнюється через різномірність і різнобічність показників. Деякі показники характеризують діяльність позитивно, інші – негативно. Це ускладнює виявлення загальних тенденцій, що призводить до необхідності використання формалізованих методів згорання значної кількості аналітичних характеристик у порівняно невелику кількість узагальнюючих (інтегральних) показників[13].

Методологія оцінки повинна охоплювати не лише поточний рівень розвитку, але і його стійкість до змін зовнішніх умов. Сучасне розуміння ефективності – це її здатність протистояти кліматичним викликам та економічним кризам, що може бути оцінено лише через індекси, які інтегрують економічні, екологічні та соціальні аспекти. При цьому забезпечується можливість ефективного порівняння між різними регіонами та визначення найбільш вразливих напрямів розвитку.

Для забезпечення комплексної оцінки сталого розвитку аграрних підприємств використовується система індикаторів, що відображає три компоненти: економічний, екологічний та соціальний.

Ключові економічні показники включають: продуктивність праці, інвестиції, прибутковість, а також фінансові метрики, які відображають комерційну дисципліну та ліквідність: матеріаломісткість продукції (яка має зменшуватися) та коефіцієнт швидкої ліквідності.

Система інтегральних показників сталого розвитку

Компонент сталого розвитку	Ключові індикатори оцінки	Методологічне застосування	Обґрунтування
Економічний	Прибутковість, продуктивність праці, інвестиції, коефіцієнт швидкої ліквідності	Багатофакторний та нормалізаційний аналіз	Оцінка здатності протистояти макроекономічній нестабільності.
Екологічний	Ефективність використання ресурсів, викиди парникових газів	Оцінка інтенсивності та екологічної відповідальності	Критичний контроль за скороченням норм добрив та збереженням ґрунтів.
Соціальний	Рівень зайнятості у сільській місцевості, доступ до базових послуг	Оцінка соціальних ефектів та стійкості	Визначення ролі підприємств у зайнятості та розвитку сільських громад.

Джерело: побудовано на основі [5-7].

Для забезпечення сталого підвищення економічної ефективності необхідно, щоб фермерські господарства розробляли й реалізовували ефективну стратегію розвитку, яка повинна гарантувати не лише відтворення ресурсів та економічних відносин, але й постійне зростання конкурентоспроможності [2].

Стратегічне забезпечення сталої ефективності вимагає інтеграції структурних змін на трьох рівнях. На виробничому рівні це раціоналізація використання землі та праці через інтенсифікацію та цифровізацію (точне землеробство). На комерційному рівні - зменшення залежності від неформальних каналів збуту та розвиток кооперації для малих господарств. На фінансовому рівні - активізація інноваційних процесів та скорочення витрат на одиницю продукції, що у підсумку веде до зростання надходжень до бюджету. Реалізація цих напрямків дозволяє максимально використати внутрішні та зовнішні можливості господарств у довгостроковій перспективі.

Аналіз структурно-динамічних тенденцій показує, що економічна ефективність аграрних підприємств України перебуває у стані високої волатильності, спричиненої зовнішніми макрошоками, але демонструє значну адаптивність. Динамічні зрушення у бік покращення прибутковості у 2023 році були забезпечені переважно комерційними факторами, а саме різким зниженням логістичних витрат на експорт.

Структурно сектор демонструє чітку перевагу великих підприємств, які досягають вищої рентабельності завдяки ефекту масштабу та спеціалізації на високомаржинальних олійних культурах. Виявлено також внутрішній структурний конфлікт, де зниження цін на зернові (негативно для зерновиробників) забезпечує позитивний зовнішній ефект для тваринництва через здешевлення кормів.

Однією з найпозитивніших динамічних тенденцій 2023 року стало суттєве покращення комерційних умов. Порівняно з 2022 роком, логістичні витрати на експорт значно зменшилися: до портів Одеси – на 33 %, до порту Констанца через річкові порти Дунаю – на 40 %, а до портів Гданськ/Гдиня – на 42 %. Ця тенденція засвідчує певне відновлення ефективності виробничо-комерційної діяльності в умовах поступової стабілізації ринкової інфраструктури.

Водночас в аграрному секторі залишаються виклики, що впливають на довгострокову ефективність функціонування підприємств. Одним із ключових є напруження ресурсокористування, адже збереження інтенсивного шляху виробництва вступає у протиріччя з вимушеною антикризовою стратегією різкого скорочення норм внесення добрив. Це створює ризики деградації земельних ресурсів і потенційно знижує продуктивність у середньо- та довгостроковій перспективі.

Другим суттєвим чинником є інвестиційно-технологічний розрив. Високі початкові інвестиційні потреби у впровадженні точного землеробства залишаються

значним бар'єром для малих і середніх підприємств, що сповільнює поширення технологій, спрямованих на зменшення матеріаломісткості виробництва.

Крім того, інституційні та комерційні бар'єри продовжують гальмувати розвиток аграрного підприємства. Недосконалість регулювання діяльності інституційних інвесторів обмежує доступ до довгострокового фінансування, а домінування посередників у каналах збуту призводить до маржинального дренажу, знижуючи прибутковість малих господарств.

На основі структурно-динамічного аналізу сформульовано низку стратегічних рекомендацій для підвищення стійкої економічної ефективності аграрних підприємств. По-перше, максимізація комерційної ефективності через кооперацію та диверсифікацію логістики має базуватися на активному розвитку сільськогосподарських кооперативів, що дозволить мінімізувати залежність від посередників і підвищити кінцеву маржу виробників. Важливо також зберегти тенденцію до оптимізації експортних маршрутів, що вже забезпечила зниження логістичних витрат.

По-друге, стимулювання цифровізації та раціоналізації витрат передбачає розробку цільових програм підтримки (грантів, пільгового кредитування) для впровадження технологій точного землеробства, що дасть змогу ефективніше використовувати ресурси, насамперед добрива, знизити матеріаломісткість виробництва та екологічне навантаження, сприяючи переходу до сталого розвитку.

По-третє, впровадження інтегрального моніторингу сталого розвитку має стати обов'язковим елементом діяльності великих агроформувань. Використання інтегрального індексу, що охоплює економічні, екологічні та соціальні показники, дозволить системно оцінювати стійкість аграрного сектору до зовнішніх шоків і своєчасно запобігати практикам, які підвищують короткострокову прибутковість за рахунок довгострокової деградації ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження підтверджують, що сучасні аграрні підприємства функціонують у складному середовищі, де ефективність визначається здатністю швидко адаптуватися до зовнішніх змін. Основним резервом підвищення результативності є оптимізація структури витрат, інноваційна модернізація виробництва та розширення цифрових можливостей управління. Цифрова трансформація створює передумови для інтеграції виробничих, фінансових і логістичних процесів, забезпечуючи більш високу стійкість до ризиків. Запропонований підхід до оцінювання ефективності дозволяє комплексно аналізувати взаємодію внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку. Отримані результати можуть бути використані для розробки стратегічних рішень щодо підвищення економічної стабільності та сталого розвитку аграрного сектору України.

Література.

1. Богданович О. А. Вплив розмірів сільськогосподарських підприємств на їх галузеву структуру. *Ефективна економіка*. 2019. №4, DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.59>.
2. Гарбар В. В. Стратегічні напрями сталого розвитку фермерських господарств. *Ефективна економіка*. 2014. №10, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3421>.
3. Доцільність використання точного землеробства та світовий досвід. URL: <https://efarm.pro/dotsilnist-vykorystannia-tochnoho-zemlerobstva-ta-svitoviy-dosvid/>.

4. *Калініченко О., Совершенна П., Гаркавенко М.* Сутність та особливості здійснення виробничо-комерційної діяльності аграрного підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. №33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-47>.
5. *Кишакевич Б. Ю., Котик Я. І.* Особливості оцінювання економічної ефективності функціонування аграрного сектору. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. №11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13955882>.
6. *Мельник Б. І.* Економічні переваги цифрової трансформації аграрного сектору: аналіз інструментів і практик. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 78, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-99>.
7. *Палій М., Канцедал Н.* Цифрова трансформація як чинник підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. Вип. 10. С. 226-239. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-226-239>.
8. Прибутковість сільськогосподарства року 2023 та тенденції на поточний. URL: https://infoindustria.com.ua/prybutkovist-silgospyrobnyctva-roku-2023-ta-tendenciyi-na-potochnyj/#google_vignette
9. Рентабельність сільськогосподарських підприємств у 2021 році стала найвищою за останнє десятиріччя URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3482-rentabelnist-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-u-2021-rotsi-stala-nayvyshchoyu-za-ostannye-desyatyrichchya-yuriy-lupenko.html>.
10. Рудой В. М. Регулювання діяльності інституційних інвесторів щодо управління активами. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/regulyuvannya-diyalnosti-instituciynih-investoriv-schodo-upravlinnya-aktivami.html>.
11. *Наконечна К. В.* Світові тенденції структурних змін в сільськогосподарському виробництві: монографія. Київ: НУБІП України, 2019. 200 с.
12. *Сітковська А. О., Іванова Ю. В., Турлюн Я. Г.* Вплив факторів на ефективність діяльності аграрних підприємств. *Аеросвіт*. 2024. №2. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066792.2024.2.54>.
13. *Смолий Л. В.* Комплексна оцінка фінансового стану переробних підприємств АПК на основі використання рейтингових та матричних моделей. URL: <https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/61be88f8-d51-4317-a31c-e12d319f3ad6/content>
14. *Суліма Н. М., Савчук М. О.* Економічна ефективність вирощування картоплі в умовах екологізації аграрного виробництва. *Стала економіка*. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14005405>
15. Як розрахувати економічну ефективність впровадження точного землеробства? URL: <https://smilab.com.ua/yak-rozrakhuvaty-ekonomichnu-efektyvnist-vprovadzhenia-tochno-zemlerobstva/>.

References.

1. *Bohdanovych, O. A.* (2019). Vplyv rozmiriv silskohospodarskykh pidpryyemstv na yikh haluzevu strukturu [Impact of the size of agricultural enterprises on their sectoral structure]. *Efektivna ekonomika*, no. 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.59>.
2. *Harbar, V. V.* (2014). Stratehichni napriamy staloho rozvytku fermerskykh hospodarstv [Strategic directions of sustainable development of farms]. *Efektivna ekonomika*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3421>.
3. Dotsilnist vykorystannia tochno zemlerobstva ta svitovyi dosvid [Feasibility of using precision agriculture and global experience]. Available at: <https://efarm.pro/dotsilnist-vykorystannia-tochno-zemlerobstva-ta-svitovyi-dosvid/>.
4. *Kalinichenko, O., Sovershenna, P., & Harkavenko, M.* (2021). Sutsnist ta osoblyvosti zdiisnennia vyrobnycho-komertsii noi diialnosti ahrarnoho pidpryyemstva [Essence and features of production and commercial activities of an agricultural enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-47>.
5. *Kysakevych, B. Yu., & Kotyk, Ya. I.* (2024). Osoblyvosti otsiniuvannia ekonomichnoi efektyvnosti funktsionuvannia ahrarnoho sektoru [Features of evaluating the economic efficiency of the agricultural sector]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii*, no. 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13955882>.
6. *Melnyk, B. I.* (2025). Ekonomichni perevahy tsyfrovoy transformatsii ahrarnoho sektoru: analiz instrumentiv i praktyk [Economic advantages of digital transformation of the agricultural sector: analysis of tools and practices]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-99>.
7. *Palii, M., & Kantsedal, N.* (2025). Tsyfrova transformatsiia yak chynnyk pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpryyemstv Ukrainy [Digital transformation as a factor of increasing competitiveness of Ukrainian agricultural enterprises]. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, no. 10, pp. 226–239. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-226-239>.
8. Prybutkovist silhospyrobnyctva roku 2023 ta tendentsii na potochnyi [Profitability of agricultural production in 2023 and trends for the current year]. Available at: https://infoindustria.com.ua/prybutkovist-silgospyrobnyctva-roku-2023-ta-tendenciyi-na-potochnyj/#google_vignette.
9. Rentabelnist silskohospodarskykh pidpryyemstv u 2021 rotsi stala nayvyshchoiu za ostannie desyatyrichchia [Profitability of agricultural enterprises in 2021 reached the highest level of the last decade]. Available at: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3482-rentabelnist-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-u-2021-rotsi-stala-nayvyshchoyu-za-ostannye-desyatyrichchya-yuriy-lupenko.html>.
10. *Rudoi, V. M.* (n.d.). Rehulivannia diialnosti instytutsiinykh investoriv shchodo upravlinnya aktyvamy [Regulation of institutional investors' activities regarding asset management]. Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/regulyuvannya-diyalnosti-instituciynih-investoriv-schodo-upravlinnya-aktivami.html>.
11. *Nakonechna, K. V.* (2019). Svitovi tendentsii strukturykh zmin v silskohospodarskomu vyrobnyctvi: monohrafiia [Global trends in structural changes in agricultural production: monograph]. Kyiv: NUBIP Ukrainy.
12. *Sitkovska, A. O., Ivanova, Yu. V., & Turlyun, Ya. H.* (2024). Vplyv faktoriv na efektyvnist diialnosti ahrarnykh pidpryyemstv [Influence of factors on the efficiency of agricultural enterprises]. *Aerosvit*, no. 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066792.2024.2.54>.
13. *Smolii, L. V.* (n.d.). Kompleksna otsinka finansovoho stanu pererobnykh pidpryyemstv APK na osnovi vykorystannia reitynghovykh ta matrychnykh modelei [Comprehensive assessment of the financial condition of processing enterprises based on rating and matrix models]. Available at: <https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/61be88f8-d51-4317-a31c-e12d319f3ad6/content>.
14. *Sulima, N. M., & Savchuk, M. O.* (n.d.). Ekonomichna efektyvnist vyroschuvannia kartopli v umovakh ekolohizatsii ahrarnoho vyrobnyctva [Economic efficiency of potato cultivation under agricultural production greening]. *Stala ekonomika*. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14005405>.
15. Як розрахувати економічну ефективність впровадження точного землеробства? [How to calculate the economic efficiency of implementing precision agriculture?]. Available at: <https://smilab.com.ua/yak-rozrakhuvaty-ekonomichnu-efektyvnist-vprovadzhenia-tochno-zemlerobstva/>.

Abstract.

Kalinichenko S. Structural and dynamic trends in the economic efficiency of production and commercial activities of agricultural enterprises.

The article carries out a comprehensive study of the dynamics of the economic efficiency of production and commercial activities of agricultural enterprises in Ukraine in 2021–2024. The impact of macroeconomic shocks, military actions, and disruptions to logistics chains on management effectiveness is determined. The purpose of the study is to reveal the structural and dynamic trends in the agricultural sector's development and identify key factors in its adaptation to an unstable environment. The work uses methods of system analysis, comparative dynamics, structural modeling, and analytical interpretation of statistical data. It is shown that the effectiveness of agricultural enterprises is determined by production scale, specialization level, and diversification of sales markets. It is established that the digitalization of management processes and the use of analytical platforms contribute to greater flexibility and effectiveness in economic activity. A methodological approach to integrated efficiency assessment is proposed that combines resource-production and commercial-logistical components. The results obtained have practical significance for improving agrarian business development strategies, enhancing enterprise competitiveness, and developing modern management models in the context of digital transformation and global economic turbulence. The central reserves for increasing efficiency are optimizing the cost structure, modernizing production, and expanding digital management capabilities. Digital transformation lays the groundwork for integrating production, financial, and logistics processes, thereby enhancing resilience to risks. The proposed approach to assessing efficiency enables a comprehensive analysis of the interactions between internal and external development factors.

Keywords: efficiency, forecasts, industry development, resources, changes.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2025 р.

Бібліографічний опис статті:

Калініченко С. М. Структурно-динамічні тенденції економічної ефективності виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2025. № 5. С. 58-62.
Kalinichenko S. Structural and dynamic trends in the economic efficiency of production and commercial activities of agricultural enterprises. *Actual problems of innovative economy and law*. 2025. No. 5, pp. 58-62.